

ESPAICARRAIXET

Número 11 - HIVERN 20/21

REVISTA
CULTURAL
DE L'HORTA
NORD

EXEMPLAR GRATUÏT

06 El casal d'Almàssera

EL MUSEU DE L'HORTA ES REINVENTA

12 La vergonya del Carraixet
LA RETIRADA D'ENDERROCS, INICI DE LA RECUPERACIÓ DEL BARRANC

16 Del poble a la mar per fi en bicicleta
EL NOU CARRIL CICLOPEATONAL DE LA POBLA DE FARNALS

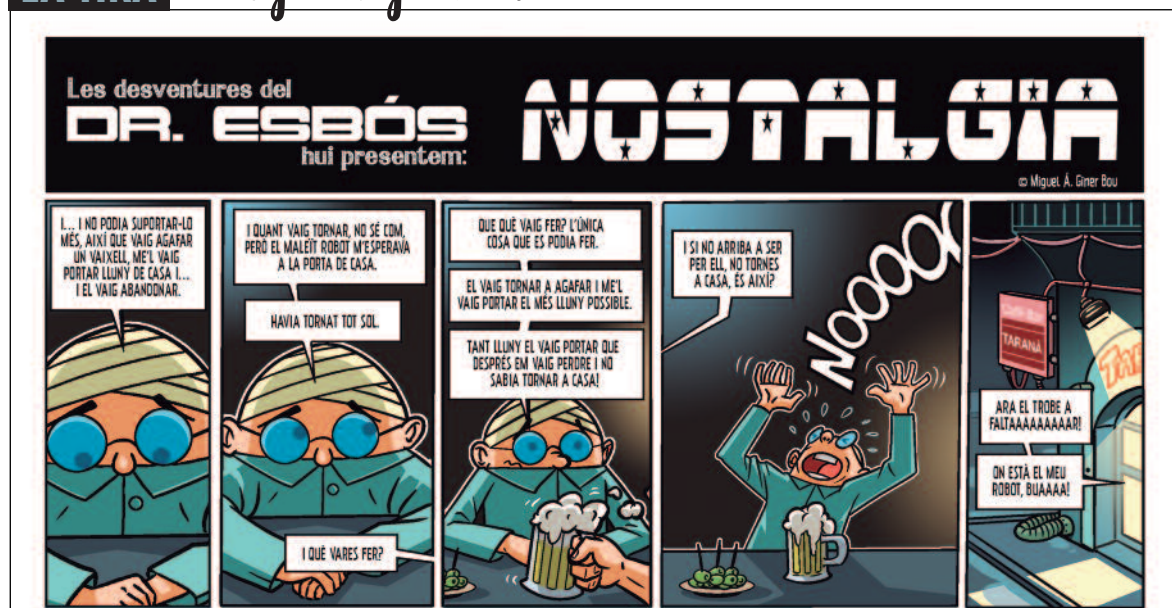
22 Pròxima destinació: l'horta
GASTRONOMIA, BICICLETES I ART CONFLUIRAN EN 2021 EN EL TERCER ANY DEL PLA DE GOVERNANÇA DE TURISME CARRAIXET

TAMBÉ DESTAQUEM

- 10 LA FÀBRICA DE LA SEDA**
El cor de Vinalesa
- 14 AL CEL DE LA DANSA**
Miquel Martínez, veí de Massamagrell, ingressa a una prestigiosa companyia europea
- 20 AVANÇOS EN TRANSPORT SALUDABLE**
Burjassot estrena un cicloparc a l'estació d'Empalme
- 24 MONCADA I LA MODERNITZACIÓ**
de l'Horta en el canvi de segle
- 26 ELS PLAERS DE LA PROXIMITAT**
Godella presenta el seu potencial turístic
- 30 ROSA CHIRIVELLA**
L'homenatge del poble de Foios

www.espaicarraixet.es
 @espaicarraixet

LA TIRA de Miguel Àngel Giner

UN PAS ENDAVANT

PROJECTES AL MUSEU DE L'HORTA 2020:

- EL MUSEU FA BONA OLOR II
- ECOMUSEU DE L'HORTA NORD
- LES VEUS DE LA MEMÒRIA A L'ALMÀSSERA

PRESSUPOST: 8.064 EUROS

 EL MUSEU

 LA DIPUTACIÓ

 EL AJUNTAMENT

 DE PROMOCIÓ

 ECONÒMICA

 SOSTENIBLE

L'amfitriona

NÚRIA GARCIA

DIRECTORA D'ESPAI CARRAIXET

La vergonya del Carraixet

Haguera estat més fàcil mantindre el to amable d'Espai Carraixet en tots els reportatges. El Museu de l'Horta d'Almàssera, la nova campanya turística de Godella, la Fàbrica de la Seda de Vinalsa o la construcció del carril bici que unix els dos nuclis de la Pobra de Farnals són algunes de les peces periodístiques que trobeu en aquesta edició de la revista. Hi parlem de cultura, com sempre, des del sentit més ampli de la paraula, i habitualment abordar la cultura sota la mirada del periodisme és complicat, justament, per eixa característica extremadament polièdrica.

En aquest cas, però, posem l'accent en un tema complex, massa anys enquistat a la nostra comarca i que no és fàcil de digerir per les responsabilitats que s'han anat transferint amb el pas del temps i per la quantitat d'administracions que s'hi veuen implicades. Parlem de la vergonya del Carraixet, títol amb què hem anomenat aquest editorial i també el reportatge que parla de les tones i tones d'enderrocs, restes d'obra i brutícia que s'acumulen al llit del barranc des de fa dècades davall la mirada impassible de (la major part de) la societat. Sí, es tracta d'una deshonra col·lectiva, d'un deixar passar comunitari, perquè fins ara ningú ha sabut cridar amb suficient força per a frenar i revertir el major greuge mediambiental de l'Horta Nord.

Ha estat la plataforma veïnal Amigues del Carraixet qui, en l'any de la pandèmia, ens ha posat les galtes roges i ha fet que els nostres representants polítics comencen a coordinar-se per a recuperar l'entorn natural del barranc. Felicitem-nos, doncs, per l'avanç social, mediambiental, polític i cultural que això significa, perquè la neteja del tram del Carraixet més degradat només és l'inici d'un seguit de reivindicacions que, n'estic segura, la societat anirà realitzant per a millorar la convivència amb aquest entorn de la comarca.

Haguera estat més fàcil mantindre el to amable d'Espai Carraixet en tots els reportatges, i també en aquest editorial, però no podem tancar els ulls davant una realitat massa propera i feridora. Cada vegada ens resulta més difícil compaginar la independència del mitjà amb el suport econòmic de la publicació, més encara amb la pandèmia, i tractar aquestes temàtiques no facilita les coses. Per eixe motiu, l'agraïment cap a les institucions que segueixen recolzant-nos és encara més gran.

Ens hem plantejat la continuïtat de la revista i hem decidit renovar el nostre compromís amb vosaltres durant el 2021, per a la qual cosa buscarem noves complicitats. Us mantindrem informades; de moment, els nostres millors desitjos perquè l'any que comença siga preciós.

ESPAI CARRAIXET

Revista cultural de l'Horta Nord

Núm. 11 HIVERN 20/21

Directora

Núria Garcia

Subdirector

Eduard Ramírez

Redacció

Maria José Martínez

Mireia Corachán

Jorge Pérez

Fernando Miñana

Il·lustracions

Miguel Àngel Giner Bou

Col·laboracions en este número

Enric Navarro

Laura Yustas

Disseny i maquetació

Alamida Comunicació

Continguts web

Manuel Regidor

Impressió

Mari Montañana

El convidat

ENRIC NAVARRO
LLAURADOR, ENGINYER AGRÒNOM I
PRESENTADOR DE «TERRA VIVA» (À PUNT)

L'Horta en temps de pandèmia i després

Quan passe el temps i observem el llegat d'estos anys de governs del "canvi", potser la primera cosa que se'ns vinga al cap siga la transformació que vivim en la mobilitat de les persones. Especialment les accions i infraestructures encaminades a promoure la mobilitat no motoritzada, o els vehicles elèctrics. Probablement serà més evident a la ciutat que a la comarca, encara que la Via Xurra i altres camins s'han convertit en tota una artèria de comunicació entre els pobles.

Tinc una sensació mescla de satisfacció i enveja. Satisfet de què xicotets canvis puguem canviar la vida de la gent, i una sana enveja per no vore el canvi en el model agroalimentari. Parlava Rosa Pardo en l'anterior número de com ha canviat la percepció cap a l'Horta en els darrers anys. Podem estar contents del canvi en el relat, hem passat de ser un solar a l'espera de ser urbanitzat a lloar els beneficis i fortaleixes d'un espai agrari tan singular. Tenim ja clar el valor patrimonial, paisatgístic, etnològic, i tot açò està molt bé. Fins i tot el valor de l'agricultura de proximitat va a l'alça, quan els supermercats, que acaparen cada dia més quota de mercat,

es veuen obligats a deixar clara la procedència dels aliments i es sumen al carro del quilòmetre zero.

L'actual pandèmia ens ha mostrat la importància d'un sistema agroalimentari proper, divers i capil·lar, capaç de seguir abastint a la població encara que trontolle la resta de l'economia. L'Horta és sense dubte ja per a ningú, un factor de resiliència alimentària per a futures crisis, que sabem que vindran, sanitàries i ambientals.

Si sabem tot açò què ens falta per a creure que el canvi és possi-

ble? És possible i necessari, perquè l'Horta no cap en el model agroindustrial predominant. Però què ens falta per a creure que l'Horta té futur i viabilitat en eixe model capil·lar de centenars de xicotets productors, produint aliments per a centenars de comerços de cada carrer, de cada poble, de cada parada de mercat municipal o venent-los directament en un entorn urbà tan densament poblat?

Molta de la gent que ha deixat enrere el cotxe estos anys per a moure's d'altra manera, per anar al treball, o a comprar, o a passar el temps lliure, si imaginava fa cinc o deu anys eixe canvi en la seua vida, diria que mai haguera pensat que circular en bicicleta o en patinet fora tan fàcil i possible.

Tan sols ens queda esperar que d'ací cinc o deu anys quan mirem enrere i vejam l'Horta sigam capaçs de vore un veritable canvi en les prioritats alimentàries de tots i totes, perquè fem una elecció crucial cada dia quan decidim on i com comprar. Esperem vore un canvi efectiu en la gestió d'este complicat espai periurbà i sobretot esperem un canvi en la vida de les persones que l'habiten i treballen, perquè sense elles no tornarà a ser tal i com l'hem conegut fins ara, i l'edat avançada de llauradors i llauradores juga a la nostra contra si no s'activen ja les polítiques que portem anys dissenyant, planificant i prioritzant.

**LA PANDÈMIA
ENS HA MOSTRAT
LA IMPORTÀNCIA
D'UN SISTEMA
AGROALIMENTARI
PROPER, DIVERS
I CAPIL·LAR,
CAPAÇ DE SEGUIR
ABASTINT
LA POBLACIÓ**

EL CASAL D'ALMÀSSERA

REDACCIÓ MARIA JOSÉ MARTÍNEZ MODELO
FOTOGRAFIA ALAMIDA COMUNICACIÓ

**EL MUSEU DE L'HORTA ES
RECONVERTIX EN UN ESPAI
D'APROPAMENT A LA REALITAT
DEL CAMP I EN UN REFERENT
COMARCAL EN TURISME SOSTENIBLE,
ON ES POSA DE MANIFEST EL BINOMI
ENTRE TRADICIÓ I MODERNITAT**

Abraçat per camps i séquies, amb serenitat i voluntat de refugi, s'alça el Museu de l'Horta d'Almàssera, un espai que descansa en la tradició i dona la mà a la modernitat. Línies clàssiques es lliguen amb colors cridaners en un conjunt harmoniós. El dolç aroma a romer, alfàbega o llimera excita els sentits i convida a endinsar-se en un ens viu, construït amb records però que continua forjant-se. Perquè, com deia Vicent Andrés Estellés, "els amors fan l'amor; les històries, la història"; i el camp encara ha de tindre moltes històries que contar, les terres han de ser cultivades, les collites valorades. Sota este reconeixement, el Museu pretén ser testimoni de la naturalesa canviant de l'horta i de les seues gents. Uns treballs de modernització i d'ampliació de l'espai es complementen ara amb una revitalització del projecte, mitjançant una completa programació d'exposicions i noves iniciatives com la creació dels "Amics del Museu de l'Horta". Un gran casal on posar de manifest el binomi tradició-modernitat, on generacions i experiències puguen confluïr. On protegir el nostre llegat.

Cos i cor

El primer crit d'atenció que troba el visitant del Museu de l'Horta està fora, a la paret est. Un enorme mural colorit i modern dona la pista sobre la intenció d'aquest espai: és un Museu viu, un cos que camina en el present, amb l'assossec de l'experiència. "Trobarem elements de tradició amb narrativa cultural actual", explica Joan Carles Jover, regidor de Promoció Econòmica Sostenible, qui afirma que este binomi "serà una constant en totes les accions que desenvolupem en el Museu".

El Pla Estratègic 2020-2025 contempla una posada en valor de l'espai que ja ha començat, malgrat el retardament a conseqüència de la

Covid-19. Així, ja s'han pogut dur a terme unes importants obres de modernització amb la renovació del sostre, la teulada i la fusteria, a més de la introducció d'aparells audiovisuals. Aquesta intervenció ha sigut possible gràcies a una subvenció de 10.000 euros de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport, i una aportació de 2.500 euros de la regidoria de Promoció Econòmica Sostenible. El projecte es completarà amb prop de 180.000 euros del Pla d'Inversions 2020-2021 de la Diputació de València, amb la construcció d'un edifici sociocultural annex dins del recinte, que donarà espai a "un ventall de possibilitats", en paraules del regidor.

Pel que fa al "cor", a la vida dins de les seues parets, l'Ajuntament i la Diputació han posat en marxa la mostra "Les veus de la memòria", que complementa l'exposició permanent sobre la vida de l'horta. "S'ha fet un gran treball de camp per a recollir testimonis que parlen d'imatges d'infantesa, de relacions de parella o del treball en l'horta", explica Jover. Un recull fotogràfic d'espais d'abans i la seua rèplica actual completa la mostra, una iniciativa que aprofundeix en eixe binomi essencial. Li seguirà tota una programació de projectes i exposicions, com la propera titulada "Almàssera industrial", que donaran alé i continuïtat a un espai que pretén convertir-se en epicentre, i cor, de l'horta de la comarca.

I perquè el cos i el cor s'aviven, l'espai exterior farà la seua contribució. "Amb el programa 'El Museu fa bona olor II' volem convertir el nostre jardí en una aula de natura, un jardí botànic on conèixer les plantes, matolls i arbres del nostre entorn, com ara llimeres, figueres, murta, llorer, alfàbegues, romer, calèndula o geranis, entre molts altres", explica Mari Carmen Barcos, tècnica del Museu. "És un lloc me-

ravellós per a treballar amb els escolars, però també per a que tot el veïnat puga gaudir i passejar en un jardí tranquil i molt ben cuidat", assegura.

Una casa de retrobament

Tota esta posada a punt i revitalització no tindria la seua raó de ser sense atendre a allò que envolta al Museu: la vida d'una horta que pateix d'un canvi generacional incert, d'unes collites poc valorades i d'un ofici moltes voltes ignorat. Per això, l'objectiu final és fer d'aquest espai un fòrum d'apropament, un lloc on els llauradors se senten representats i la societat conega la seua ve-

ritat. I per a assolir-lo, està prevista la creació de la figura "Amics del Museu de l'Horta", una iniciativa per a recolzar el Museu a través de la qual confluïran professionals interessats a aprofundir en el valor etnològic del Museu amb diferents investigacions, així com persones jurídiques (associacions, empreses) que vulguen participar com a socis en el projecte, i particulars que troben ací un espai de reunió i aprofitament, des de xiquets fins a persones jubilades.

"Volem que el Museu siga la seu del Consell Agrari Municipal, i també que es puguin desenvolupar accions de promoció dels productes de proximitat, donant la mà a joves productors que, afortunadament, estan sorgint en el poble", explica Jover. Salva Biot és un d'eixos joves agricultors. Amb 33 anys,

porta ja uns quants dedicant-se al cultiu de la terra, a més de vendre els seus productes al mercadet dels dimecres. "S'ha de promocionar que l'horta està viva i per a això és important que la gent conega el que s'està fent al costat de sa casa", afirma. "Tota iniciativa de suport és benvinguda per a una professió tan dura com la nostra", assegura, i afegeix que el Museu "és un lloc

ideal per a organitzar coses boniques i acostar el camp a la gent del poble i de tota la comarca".

Una casa viva, en moviment, que valora el passat i mira cap al futur. Un lloc on reivindicar el paper de l'horta en la nostra cultura i identitat perquè, tornant a Estellés, "allò que val és la consciència de no ser res si no s'és poble". I l'horta està, i estarà, al nostre ADN. ■

- ☐ Tria un llibre
- ☐ Puja una muntanya
- ☐ Fes-te una foto
i compartix-la amb

#LLIBRESALCIM

FULL FUNDACIÓ
PEL LLIBRE
I LA LECTURA

GENERALITAT
DE CATALUNYA

DEPARTAMENT
DE CULTURA

SEMPRE
TEUA

DEPARTAMENT
DE CULTURA

DEPARTAMENT
DE CULTURA

PREMI INTERNACIONAL DE NOVEL·LA GRÀFICA DE LA POBLA DE FARNALS

El 16 de gener la Poble de Farnals celebrarà el lliurament del seu segon premi internacional de novel·la gràfica, que ha guanyat Elías Oliver Taño amb l'obra "Garafía". Dotat amb l'edició de l'obra i un premi de 6.000 euros, el jurat ha estat format pels il·lustradors Sento Llobell i Núria Tamarit, junt amb les especialistes Adela Cortijo i David Brieva. La promoció de la creativitat artística i literària continua amb un taller de còmic gratuït per a xiquets i xiquetes entre 8 i 12 anys. L'entrega del premi inclourà l'exposició de les obres presentades i l'actuació de Jazz&Blues Try-o.

EL VEÏNAT D'ALMÀSSERA PER UNA SANITAT PÚBLICA DE QUALITAT

L'associació de veïns i veïnes "Carraixet" convoca una concentració de suport a la sanitat pública el passat 9 de desembre davant del centre de salut d'Almàssera per a reivindicar més inversió pública en sanitat i personal de reforç davant la pandèmia. També feren una crida a la responsabilitat ciutadana en la contenció dels contagis. El personal sanitari del centre va col·laborar explicant la situació actual i responent als dubtes del veïnat.

25 ANYS AL RITME DE BESUGO

L'any 1995 naixia a Massamagrell el grup musical Besugo, que continua ben viu i ara com ara prepara nous temes a l'espera que les condicions sanitàries permeten gaudir del seu directe festiu. Durant la seua trajectòria han eixamplat la formació amb participació de músics de diversos pobles de l'Horta Nord, i així han evolucionat dins de l'estil eclèctic que els caracteritza: amb la base del rock, integren funk, música tradicional valenciana, reggae i ska. Fidels a les ganes de ballar i al contacte directe amb el públic sempre autoediten el seu material musical.

**EL CONJUNT ÉS UN TRESOR ARQUITECTÒNIC
DEL LLEGAT INDUSTRIAL DE VINALESA.
L'AJUNTAMENT CONTINUA ELS TREBALLS
PER A LA SEUA MILLORA, ARA EN EL PATI
CENTRAL, PER TAL DE PRESERVAR
I IMPULSAR EL SEU PRESTIGI**

La fàbrica de la Seda de Vinalesa és testimoni del llegat industrial del poble, un tresor arquitectònic i històric que durant el segle XVIII va esdevenir Fàbrica Nacional de la Seda, amb desenes de treballadores que elaboraven alguns dels teixits més preuats del món. Hui és el centre neuràlgic del municipi, el lloc principal de la vida política i social del poble.

L'Ajuntament de Vinalesa va adquirir el conjunt el 1983, el qual ara

per ara funciona com a centre social i municipal. Hi acull l'Ajuntament, la biblioteca, les dependències policials, el centre de salut, el gimnàs, l'espai cultural, la seu d'algunes associacions o l'oficina de Correus, entre altres serveis. Durant els últims anys el Consistori ha dut a terme diferents actuacions de millora de l'espai, uns treballs realitzats per fases degut a la magnitud de la fàbrica. El conjunt, a la vora de la séquia de Montcada,

forma part de la Ruta de la Seda junt amb espais com ara la Llotja de la Seda, el Col·legi de l'Art Major de la Seda de València i la Fàbrica de Garín de Montcada, entre d'altres, per la seua rellevància històrica i cultural.

El complex va estar fundat pel francès Joseph Lapayesse en la dècada de 1770, fabricant establert a València llavors i membre de la Societat Econòmica d'Amics del País. Està format per diverses naus al

voltant d'un pati central, on ara es desenvolupen obres per a millorar la pavimentació del sòl, fins ara de de terra, junt amb treballs de canalització i de senyalística.

“La fàbrica és un emblema del poble, el centre neuràlgic, polític i social. Estem fent l'esforç per millorar-la perquè ens sentim obligats a conservar-la i potenciar-la, a donar-li el prestigi que es mereix”, explica Javier Puchol, alcalde de Vinalesa. L'edil esmenta que els treballs a la fàbrica sempre suposen una inversió elevada per les característiques del lloc, de grans dimensions. Un altre projecte a fer, diu Puchol, és “donar vida a l'espai cultural de la segona nau”. La cosa és, a poc a poc, contribuir a crear un patrimoni més modern, obert i de convivència per a la ciutadania.

L'actuació actual ha suposat un pressupost de 60.000€, finançats per l'àrea de Turisme de la Generalitat i l'Ajuntament, que es completaran amb altres 215.000 euros procedents del Pla d'Inversions de la Diputació, amb els quals es finalitzarà la pavimentació de tota la superfície del pati. D'altra banda, els serveis tècnics municipals estan dissenyant un nou projecte a realitzar en 2021, el qual consistirà a urbanitzar el carrer de la Fàbrica i de

millorar l'enllumenat de la zona, també a través del Pla de l'administració provincial, per un import de prop de 225.000 euros.

Breu història de la Fàbrica

Durant el segle XVII, la indústria tèxtil de la seda es trobava en declivi a Espanya per la competència del teixit estranger, amb millors mitjans tècnics. Carles III, per tal de millorar la qualitat de la fabricació espanyola, va captar, mitjançant incentius, artesans europeus amb noves idees.

Els francesos Santiago i Guillermo Reboull, pare i fill, havien

estat designats pel rei a establir al Regne una fàbrica de la seda amb màquines de nova generació, concedint-los els privilegis necessaris. Guillermo es va associar amb Josep Lapayesse per a crear la fàbrica de Vinalesa, la iniciativa més important per a modernitzar la sericultura valenciana al segle XVIII.

Lapayesse explica en una carta a la Junta de Comerç de València els motius que el fan triar València com a seu de la fàbrica, declarant el seu “amor natural” al seu lloc de residència dels últims 28 anys, a més de definir-se com a bon “patriense” valencià, paraules extretes del llibre “Un passeig per Vinalesa”, de José Miguel Giménez Guarinos, editat el 2011 per la Cooperativa Elèctrica del poble.

A les darreries del segle XVIII, a la fàbrica hi treballaven almenys 120 dones amb desenes de màquines. La fàbrica va suposar una forta inversió, la qual, juntament amb les dificultats econòmiques de finals del segle XVIII i els inicis del XIX, va fer que el lloc paralitzara sovint la seua activitat i que passara per mans de diferents propietaris. En la dècada de 1840, finalment, la va adquirir l'aristòcrata Tomás Trenor, qui la va reconvertir cap a la producció d'espert i de jute. ■

LA VERGONYA DEL CARRAIXET

Pont Sec del barranc del Carraixet, amb espècies de fauna i flora autòctones que mereixen una especial protecció

Enderrocs i altres restes d'obra al llit del barranc del Carraixet

Després d'anys i anys d'irresponsabilitat i de greuge mediambiental al barranc del Carraixet, les administracions públiques comencen a entendre el seu paper fonamental i obligatori en la recuperació de l'espai natural més degradat de l'Horta Nord. La plataforma Amigues del Carraixet ha espolsat l'estora d'enderrocs del barranc i ha donat visibilitat a una situació extremadament greu pel que fa a la protecció i conservació del medi ambient a la nostra comarca.

De forma genèrica, tot el llit del barranc al seu pas per l'Horta Nord és una mostra de la poca consciència ambiental que tenim com a societat, però la situació és aclaparadora al tram del barranc que passa per Montcada, Foios i Alfara del Patriarca, on des de fa dècades hi ha en funcionament un abocador descontrolat i il·legal amb muntanyes d'enderrocs, electrodomèstics, mobles, fustes i plàstics.

Fa anys que l'associació Macarella de Bonrepòs i Mirambell, el col·lectiu Bòbila d'Alfara i multitud de persones a títol individual denuncien la situació davant els ajuntaments dels municipis afectats, la Confederació Hidrogràfica del Xúquer o la Generalitat, sense que cap institució assumira les seues competències en matèria mediambiental, ja fora per falta de recursos o d'interès. Durant el 2020, però, un grup de veïns i veïnes de la zona s'han agrupat sota el nom d'Amigues

REDACCIÓ NÚRIA GARCÍA
FOTOGRAFIA AMIGUES DEL CARRAIXET

Amigues del Carraxet reunides amb la vicepresidenta de la Diputació, Maria Josep Amigó, i la diputada de mobilitat sostenible, Dolors Gimeno

del Carraxet (col·lectiu del qual formen part les associacions abans esmentades; la Cultural i l'Ateneu de Montcada; i les entitats Agró, Per l'Horta i la Societat Valenciana d'Ornitologia) i en pocs mesos han aconseguit que la situació del Carraxet estiga en la primera plana de l'agenda política comarcal.

La primera institució que ha mostrat la seua implicació en l'assumpte ha estat la Diputació de València. En octubre presentava el Pla Director del Carraxet, un document que començava a redactar en 2018 i que ara s'ha concretat amb una intervenció inicial, pressupostada en 350.000 euros, que tindrà lloc justament a la zona més afectada del bar-

ranc. Amigues del Carraxet va demanar cita amb l'administració provincial per conèixer el projecte i a principi de desembre van ser rebudes per la vicepresidenta Maria Josep Amigó i la diputada Dolors Gimeno. A falta de la redacció del projecte concret d'execució, els treballs consistiran en la retirada dels enderroc i la regeneració ambiental de l'espai.

La plataforma també s'ha reunit recentment amb el comissari d'Aigües de la Confederació Hidrogràfica del Xúquer, Miguel Polo, qui ha aclarit que els municipis també tenen competències al barranc pel que fa a la retirada i tractament dels residus. En aquest sentit, fa pocs dies

que tècnics i representants polítics d'Alfara i Foios han acudit al llit del barranc junt amb el mateix comissari per a establir el tall de camins al trànsit rodat, amb l'objecte d'evitar el pas de camions i altres vehicles que aboquen residus al Carraxet.

Queden moltes reivindicacions al voltant del nostre riu sec, com la protecció d'espais excepcionals pel que fa a la flora i fauna autòctones, la implicació del món agrícola perquè alguns llauradors deixen de vessar restes dels productes fitosanitaris o la persecució de la caça furtiva d'aus. S'obri, però, la finestra de l'esperança en un entorn històricament maltractat que cada vegada compta amb més Amigues del Carraxet. ■

Salvem la marjal del Puig

El Catàleg de Zones Humides del País Valencià, que es va començar a tramitar en 1999, continua vint anys després sense incloure totes les marjals valencianes. Segons denuncia Acció Ecològica Agrò, la Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica ha tret a exposició pública l'expedient de modificació d'aquest document, que en el terri-

tori de l'Horta Nord continua oblidant-se de la Marjal del Puig.

A les al·legacions presentades a la modificació del catàleg, l'entitat ecologista sol·licita que es reconega, delimita i incorpore la zona

nord de la Marjal del Puig, així com també la zona sud, espai actualment catalogat en el planejament urbanístic municipal del Puig de Santa Maria com a Zona d'Interés Natural i Turístic.

MASSAMAGRELL

Miquel Martínez

AL CEL DE LA DANSA

REDACCIÓ MIREIA CORACHÁN
FOTOGRAFIA JAMES NIX

Miquel Martínez és actualment un dels joves amb més potencial de la dansa espanyola, un ballarí de Massamagrell en el qual el magnetisme s'expressa com a característica innata. Una particularitat que no es pot ensenyar, i és potser per això pel que Miquel acaba d'ingressar en la Ballett am Rhein, una de les més prestigioses companyies de dansa i òpera d'Europa, a càrrec del director i coreògraf Demis Volpi. Des de setembre Miquel està sota les seues directrius; s'ha convertit en el ballarí més jove d'aquesta companyia professional, acabada de renovar amb Volpi al capdavant.

Demis Volpi va visitar els grans temples de la dansa per a fitxar joves professionals que passaren a formar part del seu elenc. El de Massamagrell va competir per aquella plaça amb quasi 40 ballarins prodigi de tot el planeta. "Em van demanar que expressara els meus sentiments en ballar i resumir la meua vida en relació a la dansa. I així ho vaig fer, vaig ballar i vaig parlar durant el que jo anomenava una entrevista ballada", relata Miquel, recordant els nervis i l'emoció que va passar en les audicions, quan després d'una dura i llarguíssima jornada que constava de diferents proves, finalment li van comunicar que passava a formar part d'aquest ballet.

Amb tan sols 18 anys, Miquel ha aconseguit el seu somni: viure del ball. Viu a soles, en un apartament de Dusseldorf, i estudia alemany en les poques hores que té lliures. Compagina el seu treball en la companyia amb la Universitat a distància, tant en el Conservatori de Dansa de València com en el grau en Història de l'Art. Afirmar sentir-se a Alemanya com a casa, s'ha adaptat perfectament a la vida allí i a l'exigència que comporta formar part d'aquest prestigiós ballet i complementar-lo amb estudis

superiors. Ací, a Espanya, no ha trobat un suport públic per al desenvolupament de la dansa professional i ha patit la falta de reconeixement al talent artístic en aquest tipus de disciplines. "No trobes ajuda per part de l'Estat i tampoc companyies en les quals ballar, per la qual cosa des de molt prompte has de posar la teua mirada en l'exterior", reivindica el jove.

Des de xiquet, es va formar en les disciplines de taekwondo i gimnàstica acrobàtica (va arribar a ser campió d'Espanya d'aquesta segona modalitat), encara que tant ell com la seua família recorden que ha estat sempre ballant. La dansa sempre ha format part de la seua vida. A nivell professional, com a ballarí, va ingressar en el Conservatori de Dansa de València als 11 anys, i allí es va formar amb mestres de la talla de Rafa Garder, Alicia Puchades o Àfrica Hernández. Així mateix, també cal destacar la seua formació complementària en diferents escoles d'estiu, a les ordres de grans mentors com José Carlos Blanco. Miquel ens conta que la seua base és la dansa clàssica, encara que es considera un ballarí versàtil i un apassionat de la dansa contemporània, disciplina que cultiva des de fa anys.

Diuen els seus mentors d'ell que és molt intel·ligent i que capta a la perfecció el que un professor o coreògraf li demana, traduint immediatament el moviment o la correcció tècnica d'una manera excepcional.

Altres companyies destacades

Miquel ja va brillar guanyant en 2019 el IX Premi Internacional de Dansa Roseta Mauri, que convoca la Fundació del Teatre Fortuny de Reus cada dos anys per a reconèixer el talent de la dansa a Espanya. També va participar en dos de les companyies més prestigioses d'Holanda. Primer en el Nederlands Dans Theater (NDT), amb seu en el Lucent Danstheater de la Haia, un dels temples de la dansa contemporània. Després, en l'imponent Dutch National Ballet, amb seu a Amsterdam.

Dir Miquel Martínez és dir dansa, perquè aquesta expressió artística s'entrellaça en la seua vida des que té coneixement. No recorda un moment concret en què decidira ser ballarí perquè ell és ballarí des de molt jovenet. Un ballarí enèrgic, versàtil i intel·ligent que sens dubte brillarà com una estrella en aqueix particular Olimp que és el cel de la dansa. ■

Del poble a la mar

PER FI EN BICICLETA

REDACCIÓ **MARÍA JOSÉ MARTÍNEZ**
FOTOGRAFIA **ALAMIDA**

EL CARRIL BICI DE LA POBLA DE FARNALS DONA RESPOSTA A LA REIVINDICACIÓ HISTÒRICA DE CONNECTAR EL NUCLI DEL POBLE AMB EL DE LA PLATJA I INTEGRA EL MUNICIPI EN LA XARXA COMARCAL DE MOBILITAT SOSTENIBLE

La història del progrés ha deixat, des de sempre, incoherències i dilemes encoberts sota el paraigua del bé comú. “Només cal progressar quan es pensa en gran; només és possible avançar quan es mira lluny”, deia Ortega y Gasset. Eixa vista panoràmica ha desatés, sovint, les vicissituds més quotidianes i, a la fi, més vitals. La Pobla de Farnals vivia, fins ara, amb la incongruència de comptar amb una esplèndida comunicació amb vehicle amb la seua comarca i la capital, però amb la impossibilitat d'accedir caminant, o en bicicleta, des d'un nucli a un altre del municipi. L'autovia V-21, construïda als anys 70, va separar, literalment, el poble de la platja. Generacions de creuetins han viscut desunits per un riu d'asfalt en dos nuclis aïllats. Ara, el nou carril ciclopeatonal del “Camí a la

mar” pretén donar solució a una reclamació històrica, apostant per la mobilitat sostenible. Queda pendent la culminació del projecte, la joia de la corona: la futura passarel·la que creuarà la V-21.

Un sol poble

Amb un pressupost de més de 2 milions d'euros, la Conselleria de Política Territorial, Obres Públiques i Mobilitat Sostenible començava en 2018 l'execució d'un itinerari ciclopeatonal que discorre al costat de la CV-3006. Un tram de més de 3 kilòmetres, ja finalitzat i equipat, que enllaça el nucli urbà des del Poliesportiu amb la rotonda d'accés a l'autovia V-21.

Sorprén l'amplitud de la via, d'uns 9 metres, i la clara separació durant tot el recorregut de la zona de vianants i la de bicicletes, pin-

tades en color verd i groc respectivament. Un “Camí a la mar” que discorre al costat de camps de tarongers, fruiters i horta. “S'ha tractat de respectar al màxim els elements característics, com les séquies o arbres preexistents”, assegura l'alcalde de La Pobla de Farnals, Enric Palanca, durant un passeig sobre rodes. Destaca l'impressionant pont sobre la via fèrria, un mirador amb vistes a gran part de la comarca i a les muntanyes de la Calderona. “Tan sols ens quedaria afegir una font i, clar està, la passarel·la”, afirma, en to irònic, l'alcalde.

I és que el projecte no estarà finalitzat fins que es construisca eixe pont sobre la V-21, que serà el pas definitiu per a connectar els nuclis. “Ara ja es pot arribar fins a la rotonda, però per a creuar a la platja encara cal utilitzar el pont de vehi-

Via ciclopeatonal
entre el poble
i la platja de
la Pobla de Farnals

cles o el túnel de Massamagrell”, explica l’alcalde. La redacció d’aquesta segona part del projecte es troba en fase de licitació i es preten que els treballs s’adjudiquen a finals de 2021. La seua construcció seria, doncs, per a 2022.

Durant el passeig, l’alcalde parla de com, durant molts anys, el nucli de la platja s’ha considerat quasi un poble a part. “Ara, este veïnat estarà connectat d’una manera més es-

treta al poble, a les seues tradicions i identitat”, assegura, destacant la integració territorial que permet el nou camí. “Tornem a ser un sol poble”, afegeix.

Una comarca sobre rodes

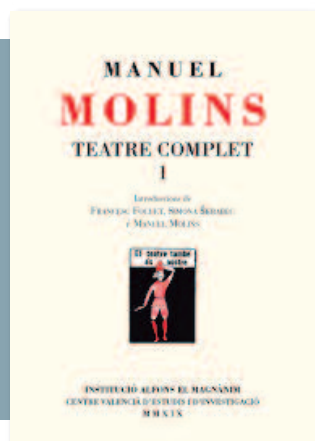
La rellevància del carril s’ha de llegir també en clau metropolitana, ja que aconsegueix connectar des d’una vessant sostenible el nucli més important de població del litoral de la comarca amb la resta del territori. La seua ubicació li permet integrar-se en un entramat de vials, com l’interessant carril bici de la Via Xurra, que va des de València fins a Sagunt. Discorre al costat de la CV-300 i va ser recentment millorada al seu pas per La Pobla de Farnals, on ara connecta amb el nou carril al seu inici. Cap a meitat del carril, creua amb la famosa Via Augusta, la calçada romana més llarga de tota la península Ibèrica. Incidint en aquesta idea de mobilitat sostenible, l’alcalde Enric Palanca avança que s’habilitarà un servei de lloguer de bicicletes al costat de l’estació de metro de la Pobla, perquè accedir a la platja en bici siga possible des de qualsevol lloc de la comarca mitjançant el transport públic i sostenible.

Pont construït sobre les vies del tren al nou carril per a bicicletes i vianants en la Pobla de Farnals

“A la fi, s’ha fet realitat una reivindicació de més de 30 anys d’història, gràcies a què la Generalitat Valenciana ha comprés i recolzat el paper de la Pobla de Farnals a nivell turístic”, assegura Enric Palanca. El passat 18 de desembre va ser inaugurada esta primera fase del projecte, amb la presència del conseller de Política Territorial, Obres Públiques i Mobilitat Sostenible, Arcadi España. A l’espera queda, però, la consecució d’eixa passarel·la, que comptarà també amb finançament de la Generalitat i que serà el pont final d’unió de dos meitats massa temps separades. ■

EDICIÓ DE L'OBRA COMPLETA DE MANUEL MOLINS

El 10 de desembre es va presentar el primer volum de l'edició de l'obra completa del dramaturg d'Alfara del Patriarca Manuel Molins (Montcada, 1946), en el Centre Cultural La Nau de la Universitat de València. N'impulsa l'edició la Institució Alfons el Magnànim coincidint amb el recent èxit de "Poder i santedat", que demostren la innovació i vigència de la seua trajectòria. El primer llibre inclou setze obres i està introduït per una anàlisi de l'obra de Molins a cura del professor Francesc Foguet, mentre la traductora Simona Skrabek se centra en la "Trilogia d'exilis" i el mateix Molins presenta el recull amb una carta introductòria a Shakespeare.

JORNADA DE PARTICIPACIÓ CIUTADANA EN MASSAMAGRELL

El 16 de desembre la regidoria de Govern Obert de Massamagrell impulsa una jornada de diàleg entre els agents interessats del poble: el teixit associatiu, els càrrecs electes i la ciutadania no organitzada. D'aquesta manera l'alcalde Paco Gómez i el seu equip debateren amb el veïnat les iniciatives per tal de fomentar la ciutadania activa, i detallaren la informació sobre els nous consells municipals: el de Participació ciutadana, el sectorial de Dona, i el territorial del Barri de la Magdalena, que han d'aprofitar per a fer més permeable la gestió administrativa local.

ESTRENA DEL DOCUMENTAL "LA BOMBA CARRAIXET"

El grup de folk de Tavernes Blanques "Carraixet" anima els escenaris des de 1972, amb tres generacions familiars implicades. Han viscut moltes vicissituds i no totes les aventures foren divertides, com quan la violència dels intolerants els posà una bomba que pretenia atemorir el despertar del nostre poble, alegre de tastar les llibertats. No ho aconseguiren i "Carraixet"

ha superat modes, masclisme, la dictadura i aquella violència de la Batalla de València. Recentment s'ha estrenat el documental d'investigació *La bomba Carraixet*, obra de la directora i guionista Helena Sánchez, que ha rebut subvenció per part de l'àrea de memòria històrica de la Diputació de València.

ESPAI AGRARI

És innegable l'essència agrària de l'Horta Nord. Comptem amb un paisatge tintat de verds sobre marrons on, cada vegada més, els llauradors i les llauradores recuperen el seu protagonisme junt amb un turisme a l'alça que revalorava una horta amb potencialitats entreteixides.

L'entorn agrícola està cada vegada més sensibilitzat amb l'ús de productes respectuosos amb el medi ambient, convertint-se l'agroecologia en una filosofia a l'alça que a poc a poc va conquerint les produccions de proximitat. Tenen, però, els llauradors i les llauradores mecanismes i ferramentes adients perquè tinguin cura del seu espai de treball, més enllà de la qualitat dels cultius que generen? En este sentit, l'EMTRE (Entitat Metropolitana per

Consciència ambiental entre la gent del camp

al Tractament de Residus) ha detectat una certa dificultat en el reciclatge dels plàstics que s'utilitzen a les produccions agrícoles, per la qual cosa s'ha desenvolupat un programa pilot als ecoparc de Meliana, Massamagrell i Alboraia, tot i que no siguen residus domèstics urbans, per tal de recollir els materials

que es fan servir com a hivernacles o per protegir fruites i verdures a la nostra comarca. El programa està operatiu des de finals de juliol i durant tot este temps s'han recollit prop de 70.000 quilos de residus. Continuarà desenvolupant-se durant el 2021 per a reduir la presència de plàstics inservibles als camps.

ELS PLÀSTICS AGRARIS ES RECICLEN A L'ECOPARC

L'Entitat Metropolitana per al Tractament de Residus (EMTRE) ha arreglat més de 63.000 quilos de plàstics d'ús agrícola als ecoparc de Meliana, Massamagrell i Alboraia durant el 2020.

Una iniciativa que contribuïx a preservar el paisatge i el medi ambient en la comarca de l'Horta i que continuarà al 2021.

Més informació a emtre.es

EN TRANSPORT SALUDABLE

Avanços

REDACCIÓ EDUARD RAMÍREZ
FOTOGRAFIA FGV

En l'estació d'Empalme en Burjassot ha estat inaugurat abans de Nadal un nou cicloparc. El punt és un nexa intermodal en el qual conflueixen les línies 1 i 2 del metro, a banda del tramvia. S'afeg al cicloparc que obriren al setembre en l'estació de TorrentAVINGUDA, i està previst eixamplar l'oferta d'aparcaments per als usuaris del Metro en Alboraiia-Peris Aragó, Quart i El Campello. Els equipaments formen part del projecte SPROUT, que desenvolupa respostes innovadores a les necessitats de mobilitat de les persones usuàries del transport públic, dins del programa europeu Horitzó 2020. Qui desitge fer ús de les noves instal·lacions haurà de ser portador d'una targeta carregada amb un títol de transport en vigor

de FGV, i prèviament cal registrar-se en el web de Metrovalencia.

El conseller Arcadi España ha destacat que la iniciativa "afavoreix la intermodalitat i fa més fàcil l'ús del transport públic, ja que en els cicloparcs podem deixar durant unes hores, en lloc tancat i sense cost addicional al bitllet del metro, la nostra bicicleta o el nostre patinet per a usar còmodament altres mitjans de transport com el metro o el tramvia". És un fet que el lloc de residència i treball de la població coincideixen cada vegada menys i això es tradueix en un augment de la interdependència i de la mobilitat. Per tal de respondre a aquesta necessitat cal integrar les diverses xarxes de transport públic i els seus sistemes de tarifes. També cal millorar la in-

formació al públic, incrementar la qualitat del servei mitjançant l'augment de les seues capacitat, connectivitat i penetració urbanes. Tot això reclama planificació i un finançament estatal adequat.

Combinar els beneficis ambientals, de cost i de salut, de l'ús de la bicicleta, amb les garanties del transport públic, aporta també grans avantatges davant els efectes de l'escalfament global. Cal consolidar noves pràctiques socials de mobilitat. La xarxa de FGV evita anualment vora 68 milions de desplaçaments de vehicles privats per les zones metropolitanes de València i Alacant. Durant l'any 2019 superaren la mitjana de 220 mil viatgers, un total de 81 milions de passatgers i passatgeres, que han evitat l'emissió a l'atmosfera de 109.099 tones de CO₂. A més podem sumar l'ús de la bicicleta i estendre itineraris no motoritzats fins a disposar d'una xarxa continua, segura, funcional i ordenada, alternativa a la mobilitat tra-

dicional. En la lluita contra l'escalfament global, "és essencial un transport públic eficient, sostenible i segur, impulsar aparcaments dissuasius en la perifèria de les ciutats, i afavorir la intermodalitat dels mitjans de transport", explica el conseller España.

L'objectiu del transport segur

Metrovalencia és l'opció que cada dia trien desenes de milers de persones per als seus moviments laborals, familiars i d'esplai. Per eixe motiu des del començament de la pandèmia l'empresa pública ha compaginat l'aplicació de les mesures decretades per les autoritats en matèria de sanitat i transport, amb altres iniciatives pròpies que ajuden a evitar el risc de contagis per Coronavirus.

La principal mesura és comuna a tots els nostres carrers: l'ús obligatori de les mascaretes en tot moment. En les principals estacions han sigut instal·lades màquines automàtiques de venda de mascaretes, per tal de facilitar-ne el compliment de la norma. S'hi afeg la col·locació de dispensadors de gels hidroalcohòlics i la neteja exhaustiva de les instal·lacions, trens i tramvies, també mentre estan en ruta. Així s'aconsegueix una primera barrera al coronavirus. Han incorporat senyalització específica en el terra per al manteniment de la distància interpersonal en les andanes i dirigir els fluxos de passatgers. I està recomanat viatjar en silenci per a

**Durant els teus desplaçaments
en transport públic,
recorda:**

És obligatori
utilitzar màscara
de protecció

Posem a la teua disposició
hidrogels a l'interior
de trens i estacions

Reforcem la neteja
i desinfecció a les nostres
instal·lacions

Cada 3 minuts es renova
completament l'aire
a l'interior dels trens

Es recomana viatjar en silenci.
No interactuar disminueix
el risc de contagi

Xt x Mi

GENERALITAT
VALÈNCIANA

metrovalencia

T TRAM

disminuir el risc de contagi.

Amb l'objectiu d'aconseguir un transport segur han contractat més personal d'informació i seguretat per a les persones usuàries. Han activat un sistema d'obertura automàtica de portes en els tramvies per tal d'evitar al màxim el contacte del passatge, i amb la desinfecció dels vagons per nebulització queda garantida l'anul·lació de la capacitat infectiva del SARS-CoV-2. A més en els trens es produeix la renovació completa de l'aire cada 3 minuts, assegurant la ventilació fonamental per a reduir els riscos. L'Institut d'Agroquímica i Tecnologia dels Aliments (IATA) dependent del CSIC i del ministeri de Ciència, ha realitzat anàlisis en les instal·lacions de FGV per a detectar la presència de Covid-19 durant juny i setembre, en tots dos casos amb resultats negatius. Com no podem parar les nostres vides i dedicacions, les mesures que reforcen la seguretat per a la nostra salut són a hores d'ara imprescindibles. La base d'un futur possible i saludable. ■

PRÒXIMA DESTINACIÓ L'HORTA

REDACCIÓ **MARÍA JOSÉ MARTÍNEZ**
FOTOGRAFIA **TURISME CARRAIXET**

**GASTRONOMIA, BICICLETES I ART
CONFLUIRAN EN 2021 EN EL TERCER
ANY DEL PLA DE DINAMITZACIÓ I
GOVERNANÇA DE TURISME CARRAIXET**

És diumenge i eixim amb la família a gaudir d'un dia de sol. No anem a la platja, ni tampoc a passejar pel centre de València. Hui tan sols necessitem les nostres bicicletes per a endinsar-nos en un espai que ha estat sempre al nostre costat. L'horta, eixe mosaic de camps, séquies, camins i autenticitat, que treballa per a convertir-se en referent de turisme sostenible. Ací trobem història, gastronomia, rutes i inclús art, sobre unes terres que conviden al passeig i la desconexió. No fem aprofitant-nos de manera assossegada, amb els ulls d'un turista que descobreix un entorn posat en valor, amb l'emoció d'esbrinar racons amb solera que donen la mà al present. Turisme Carraixet pretén assolir un paper representat en la reclamació de l'horta com a actor protagonista de la cultura valenciana, amb ambiciosos accions per a 2021 a través del Pla de Dinamització i Governança Turística.

Un viatge a casa nostra

Turisme Carraixet és una entitat composta pels ajuntaments d'Albalat dels Sorells, Alfara del Patriarca, Almàssera, Bonrepòs i Mirambell, Fois, Meliana i Vinalesa. "L'objectiu és que, gràcies a la posada en valor de l'horta, es contribuïssa a la seua conservació, sent el turisme una via complementària a l'agricultura" explica Noelia Rigoberto, gerent de l'entitat. En tan sols dos anys de vida, l'ens ha aconseguit posicionar-se en xarxes com Exquisit Mediterrani o Crea Turisme, mitjançant diverses iniciatives que compten també amb el suport de Visit València. Llorenç Rodado, president de la Mancomunitat del Carraixet, ens que recolza les iniciatives de l'entitat, afirma que "tot açò demostra que la governança col·laborativa hui en dia és la millor manera de fer política". "Este projecte ha suposat que tots els municipis confien en una estratègia turística supramunicipal com a la millor forma per a desenvolupar el turisme

i, a més, ens ha permés compartir un relat i visió col·lectiva vertebrant tots els pobles", assegura.

En 2021 s'invertiran 390.000 euros per a la tercera i última anualitat del Pla de Dinamització i Governança Turística, un projecte finançat per Turisme Comunitat Valenciana i la Mancomunitat del Carraixet, que aporta 130.000 euros anuals. "Començarem des de zero i ningú creia que el turisme en l'horta era possible", assegura la gerent de l'entitat, qui afirma que ara "s'ha despertat l'interès dels visitants que venen de la ciutat de València i volen conèixer-la". Una revaloració del potencial d'un espai quotidià que té molt a oferir en matèria de turisme sostenible.

Veure, tastar, passejar

Un dels aspectes que més es potenciarà és el turisme gastronòmic. "Tastem l'Horta" és un Club de Producte Gastronòmic, que en la seua primera fase ha estat centrat en restaurants i productors i que ara donarà cabuda al comerç tradicional. Destaca la cadena de valor dels productes de l'horta valenciana, des de la producció fins a la venda, així com la seua transformació gastronòmica en els restaurants de la zona que es nodreixen de la cultura valenciana, com Ca Pepico, El Racó o La Barraca de Montoliu.

A més, l'horta pot presumir de ser una opció ideal per al cicloturisme en el seu estat més pur: el de gaudir reposadament de l'entorn, apreciand

la naturalesa canviant de la seua terra. Els "Camins del Carraixet", amb 28 quilòmetres habilitats i que vertebrarà a tots els pobles del projecte, seran *trackejats* per a oferir una experiència accessible i guiada. La Via Xurra (15 quilòmetres) i l'Anell Verd (52 quilòmetres) completen este itinerari saludable que convida a fusionar-se amb l'espai.

I, per a completar l'experiència, un museu exterior i viu. En 2021 se celebrarà la segona edició de "Miradors de l'Horta", un festival de disseny i cultura que acull instal·lacions efímeres en camps de xufa o carxofa, i que ha rebut diversos reconeixements, com dos premis ADG Laus 2020 (bronzes en les categories de "Publicacions Corporatives" i "Gràfica aplicada a espais"). L'any que ve comptarà amb set intervencions d'art contemporani, que reflexionen i donen la mà al present i futur.

Un futur que es mira amb convicció. En 2021 també es durà a terme la senyalització turística intel·ligent, amb balises que donaran informació a través dels telèfons mòbils, i es treballarà en una major difusió i promoció de totes les accions de Turisme Carraixet, per a que la marca continue creixent.

Marxem cap a casa cavil·lant sobre el potencial d'una horta que és més que agricultura. Cal, ara, reflexionar sobre com conjugar espai de treball i d'oci, perquè ambdues vessants es respecten i complementen. Seguirem pedalejant. ■

Moncada i la modernització de l'horta en el canvi de segle

Mercat a la
Plaça de la
Constitució
al 1894

El segle XIX fou un temps de convulsió social i política a l'Estat espanyol, creuat per multitud de guerres, revolucions i contrarevolucions. En este context es transformen la societat, l'agricultura, el transport i per descomptat el comerç. La posició d'importància de Moncada en este medi comarcal va fer que alguns processos de modernització s'assajaren en el seu territori i s'expandiren als pobles del voltant. L'economia de subsistència va anar transformant-se i les possibilitats d'augment de la producció i de la seua distribució van fer que a finals del segle XIX Moncada fora un poble connectat amb el món, en què convivien persones humils i burgesos adinerats, que vivien de forma enfrontada el procés i els efectes de la modernització.

En 1848 el poble tenia dos escoles (xiquets/xiquetes), església parroquial, 512 cases ocupades per 2.145 persones. En 1857 ja n'eren 2.933, i en 1900 arribaven a 3.589, tot i les epidèmies i la baixa esperança de vida. El creixement demogràfic comportava un creixement urbanístic per als treballadors, produït amb materials precaris. Per exemple, els primers treballadors de Moròder s'estableixen a l'actual barri del Pilar, i els de Martínez Aloy al voltant del mas de les Torres. A la vegada se sofisticava l'arquitectura modernista i el disseny gràfic es generalitza.

En la segona part del XIX es produïa principalment blat, panís, seda, oli, faves i altres hortalisses; també hi havia ramat per a consum del poble, especialment de llana. Es conservava una activitat "preindustrial" que incloïa producció de seda, mo-

REDACCIÓ LAURA YUSTAS
FOTOGRAFIA MONCADAPÈDIA / ARXIU MUNICIPAL

lins, forns de calç, rajolars i xicotets tallers artesans. La major activitat comercial fora del poble era la venda dels excedents de seda i altres productes en València. Els dilluns se celebrava un mercat que incloïa menjar, animals, llana i molt més, i que atreïa gent de tota la comarca; en 1908 es construeix el cobert per al mercat. Arriben serveis bàsics com l'aigua potable o l'enllumenat elèctric, es construeixen noves escoles i l'escorxador.

Les activitats econòmiques tradicionals van patint grans canvis. La vinya coneix un últim moment de glòria en 1880 a causa del mal que la fil·loxera feu en les vinyes franceses. El vi de Moncada, que era molt valorat i reconegut en eixos anys, va intentar sobreposar-se amb l'exportació de la pansa, fins al seu final abrupte per la fil·loxera.

La seda també era un negoci clau en l'economia familiar (dones i xiquets/tes principalment). En 1848 ocupava a més a 300 dones en les fàbriques de Moncada i Vinalesa, però l'epidèmia de pebrina i la competència amb els mercats orientals la va fer desaparèixer.

El cultiu de la taronja va arribar amb força a tota la comarca. El seu cultiu transformà el paisatge agrari

de secà en extensos regadius; és el moment, per exemple, de la fundació de la Societat d'Aigües del Minat de Bofilla, que recicla les antigues sénies mitjançant una forta inversió. A més, augmentava la producció amb l'ús d'adobs minerals i químics. L'arribada del 'trenet' en 1891 va millorar les condicions d'exportació en enllaçar directament amb el port de València.

La indústria primerenca valenciana va fer que a finals del s. XIX les nostres províncies foren les terceres en industrialització, darrere de les catalanes i les basques. En Moncada aniria concretant-se en les importants fàbriques de seda, mistos i jute. Amb el creixement de la indústria arribem al nou segle amb una reducció significativa de l'agricultura com a principal mitjà de subsistència. L'impacte d'este procés a tots els nivells transforma irremissiblement la vida i baix de les revolucions tecnològiques subsisteix una revolució dels treballadors i treballadores que, sent claus en la transformació, no se'n beneficiaven. La conflictivitat social i els intents de reforma política i social d'inicis de segle són testimoni del desig del proletariat de ser més que mà d'obra barata al servei de la modernització. ■

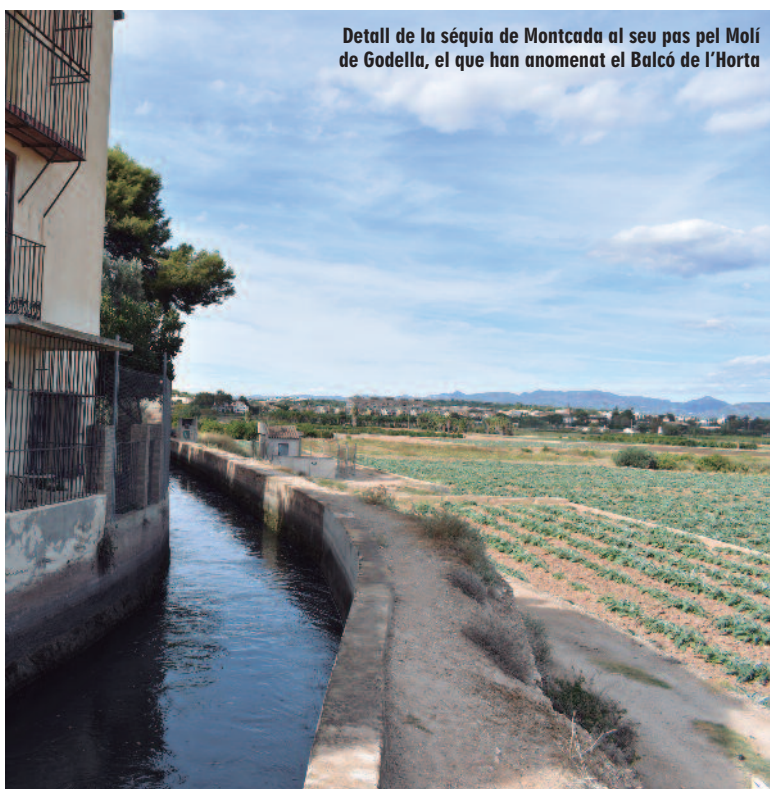

*Cada xicoteta acció individual
és un gran pas col·lectiu. Cuidem-nos.
Per un 2021 més amable*

Ajuntament de Moncada

ELS PLAERS de la proximitat

REDACCIÓ EDUARD RAMÍREZ
FOTOGRAFIA AJUNTAMENT DE GODELLA

Detall de la séquia de Montcada al seu pas pel Moli de Godella, el que han anomenat el Balcó de l'Horta

**GODELLA PRESENTA EL SEU
POTENCIAL TURÍSTIC A TRAVÉS DE
LA GASTRONOMIA, LA CULTURA,
L'HORTA I L'ARQUITECTURA URBANA**

Diuen que el profit més especial de la lectura l'aconseguim en rellegir, ja que ens permet redescobrir matisos del text i a nosaltres mateixos en una relació d'observació més atenta. Passa el mateix amb l'entorn quotidià i els pobles on vivim. Per això, la vesprada del 10 de desembre Godella presentà online, per la pandèmia de la Covid-19, la seua nova campanya centrada en el turisme de proximitat. «Mai s'havia treballat el potencial que tenim: la nostra gastronomia, la nostra cultura, l'horta i l'arquitectura urbana. Estes accions són necessàries per a atraure visitants però també perquè la gent conega millor el seu poble i se'n senta orgullosa», explica l'alcaldessa Eva Sanchis.

El títol de la iniciativa és «Godel·la: balcó de l'horta» i està plantejada en col·laboració amb tots els col·lectius i associacions que vulguen participar, així com des d'un treball transversal entre les distintes àrees que formen l'ajuntament en benefici del poble. L'arrelament entre el veïnat n'és alhora l'instrument i un objectiu principal per a donar sentit i profunditat a la mirada. «Hem detectat un canvi en les formes de fer turisme i el poc coneixement dels turistes forans, que passen hores mortes al cap i casal, de les comarques properes», comenta el regidor Adolf Rodríguez. A més, «passen els anys, les generacions, i trobem que els actuals habitants del poble no són sabedors del patrimoni del qual formen part i les seues correlacions», afegeix. En conjunt, segons expliquen els responsables polítics, es vol impulsar una estratègia clara amb l'objectiu final de buscar el benefici del comerç del poble.

L'esforç municipal compta també amb una subvenció de la Generalitat i disposa d'un punt d'informació al costat de l'estació del metro. Hi trobem indicats els punts d'interès del patrimoni històric, com ara les cases modernistes que omplien la pu-

jada de l'ermita, on els dissabtes funciona el mercat de venda directa de productes de l'horta. També l'antic molí on apareix la Reial Séquia de Montcada, el mirador que estan promocionant amb aquesta campanya com el 'balcó de l'horta'.

A banda d'una nova senyalització visual, amb panells explicatius físics, la iniciativa aprofita la tecnologia marcant tots els punts amb codis QR que amplien les informacions amb enllaços virtuals, i a través dels telèfons municipals intel·ligents, accessibles en valencià, castellà i anglès. A més, està previst introduir pictogrames indicatius en els edificis més emblemàtics per facilitar la comprensió lectora.

En este sentit, el patrimoni de Godella és el que fonamenta la campanya i projecta els seus valors com a població, amb dos espais estables per a visitar: el museu Pinazo i la casa museu d'Andreu Alfaro. El po-

tencial turístic es completa amb el castell de focs d'artifici del 24 d'agost com a atracció estacional i declarada d'interés turístic local.

Patrimoni artístic i natural

«Volem oferir-nos com el que som, un poble menut que concentra una gran activitat cultural en les seues diverses branques, amb la inspiració d'un paisatge febril com l'horta i un altre de costeres i pinades mediterrànies... La intenció és que les persones que ens visiten puguem apreciar millor el nostre patrimoni artístic i natural. Hem parlat de cultura i cultura també és l'artesania, Godella i els palmitos, Godella i la pirotècnia, la pintura, la seua música, el seu mercat de venda directa», recorda Rodríguez. Fer accessibles els béns del poble, d'una manera ordenada, fàcil i atractiva, aprofitant els canvis detectats en els hàbits turístics i convertint-se

en punt de trobada entre la població i la curiositat dels visitants.

Iniciatives com esta aporten dinamisme i vitalitat al dia a dia de l'Horta Nord, despertant estímuls que ja posseïem, però que potser no projectàvem prou. Vies obertes que caldrà consolidar amb constància des de les experiències que preparen horitzons nous. «Haurem d'estar atents i avançar-nos en el temps per a impulsar nous hàbits. No només oferim cultura, oferim natura, agricultura de proximitat i transport ecològic a l'hora de triar Godella per a passar un bon matí o quedar-se de vesprada a gaudir d'algun espectacle», rebla Rodríguez.

Fem memòria d'un altre aforisme que diu que llegir no és fugir, és seguir vivint. I cadascú ho fa a la seua manera. Ara Godella s'obri a la lectura des del valor de la proximitat, convida a viure-la i gaudir-la millor des del seu balcó de l'horta. ■

GODELLA
AJUNTAMENT

Tel. 963 638 056

Ajuntament de Godella

@ajuntamentgodella

www.godella.es

LES XIQUES de raspall

CRÒNICA D'UN ENTRENAMENT DE L'EQUIP FEMENÍ DE PILOTA VALENCIANA D'ALFARA

REDACCIÓ **FERNANDO MIÑANA**
FOTOGRAFIA **MIQUEL NAVARRO**

Ramón Cortés està assegut entre quatre dones en una taula del bar del poliesportiu El Paretó. Diu que així ha estat tota la seua vida. Amb les seues germanes, amb el mític equip del Dorna Godella de bàsquet o amb el femení del Llevant. Ara acompanya les xiques que estan aprenent a jugar a pilota en Alfara, un dels equips femenins que han florit en els últims anys en l'Horta Nord.

Quan se'n van a escalfar, Ramón explica que són neòfites, però que cadascuna té una virtut: "Hi ha una que té molta força, dues que són molt tirades cap endavant i una esquerrana". Aquestes novençanes atresoren més il·lusió que mans. "Però els dius una cosa una vegada i de seguida l'aprenen", les defensa Ramón mentre protesten perquè

Miquel, qui fa les voltes de president del Club de Pilota i d'entrenador de l'equip femení, les fa córrer trinquet amunt i trinquet avall perquè es posen a punt. Fa una vesprada de somni amb una brisa que s'escola dins del trinquet.

Karen, que té la vitalitat de quatre dones, connecta la música a un altaveu que no callarà en tota la partida. La jove juga, balla i parla sense parar, i això fa que el contrast amb Andrea, molt més silenciosa, siga més accentuat si cap. En l'altra punta estan Núria i Susana, les veteranes del grup. Porten guants amb els didals i les proteccions pegades. Conten que només fa un any, en desembre del 2019, quan començaren a muntar l'equip. "Em rondava pel cap tota la vida. Soc aficionada i m'agrada anar a veure

les partides, però mai havia jugat", diu Núria. "Un dia, amb un cubata a la mà, li ho vaig dir a Karen i ens vam posar d'acord de seguida... També hi era Miquel, que va dir que si ens apuntàvem, ell ens entrenava", afeg la jugadora.

Al final es van animar quatre que no fallen i dos o tres que van quan van. Avui només estan les primeres i es divideixen en dues parelles per a jugar a raspall. Se les veu molt unides, però no passen ni cinc minuts abans que es veja que sí, que són novençanes, però que tenen més orgull que Puchol II i Soro III junts. Andrea parla i protesta per primera vegada després que Karen, la seua companya, regale un quinze perquè la pilota està ja quasi tocant el rebot.

Juguen amb ganes, però els perd la col·locació. Miquel ho veu i ho sap, però demana paciència. No se'ls pot ensenyar tot de colp. El seu entrenament és com un reg per degoteig perquè els fonaments vagin calant a poc a poc.

La sessió acaba en el bar. Unes Estrella omplien la taula en un moment mentre s'emboliquen cigarrets i Ramón trau una safata amb dolços. Al costat col·loca una caixa amb les xapes de protecció que fa-

brica des de fa anys per a la Federació i per als nombrosos amics i amigues pilotaris que té. Trau una i li la regala a Susana. Després li dona una tomaca del seu camp de Borbotó a Núria. Les altres dos joves protesten entre rialles.

Clubs amb tradició

Miquel les mira divertit i segueix les bromes. Són les seues jugadores des que van arrancar els entrenaments, poc abans de l'inici de la pandèmia. Diu que el femení d'Al-

fara no té res a veure amb clubs com els de Borbotó o Meliana, amb prop de trenta xiques. "Ana, de Borbotó, va ser la primera que va jugar i el seu equip va ser el que es va emportar els primers campionats. Després va vindre Beniparrell i a poc a poc s'han anat agafant altres equips", explica. Dones que juguen a pilota, com Karen, Susana, Andrea i Núria, que s'esforcen cada setmana perquè la seua activitat deixi de ser un toc exòtic en poliesportius com El Paretó d'Alfara. ■

ROSA de les emocions

REDACCIÓ **EDUARD RAMÍREZ**
FOTOGRAFIA **CEDIDES PER LA FAMÍLIA**

**ROSA CHIRIVELLA,
PIONERA DE
LA MÚSICA
TRADICIONAL,
HA REBUT
UN HOMENATGE
PÒSTUM A FOIOS
PER LA SEUA
CONTRIBUCIÓ
A LA CULTURA**

Rosa Chirivella Rausell sembrà tota la vida l'alegria amb música, cant i contacte estret amb les persones del veïnat. Va faltar durant la primavera, però continua viva l'estima que tanta gent li tenia. Per això el Consell Municipal de Cultura de Foios va aprovar per unanimitat atorgar-li el premi Foios Cultural 2020, com a reconeixement pel seu treball vital com a divulgadora i enamorada de la cultura i les tradicions valencianes.

Rosa era un remolí ple d'energia i inquietuds que feia tremolar a qualsevol persona que l'escoltava o la sentia a prop. Tant se val de quina disciplina artística, era capaç de transmetre sensacions, un aspecte essencial per a pujar damunt d'un escenari o desfilant en una cercavila. En paraules de sa mare, la Tia Ro-

sita, "Rosa sempre va voler ser artista i ho va aconseguir". Així la presenta el regidor de Cultura de Foios, Juan José Civera Bendicho, qui descabdella més mèrits: "Des que m'arriba la memòria, Rosita ha estat una de les contades persones que els encisa fer poble. Un emblema cultural, artístic i participatiu de la vida social de Foios". La seua filla, també Rosa, explica que la música

“és l'element que ens ha unit com a família. Ma mare ens va transmetre des de menuts el valor incalculable de la seua herència i junt amb el meu pare Pepe ens van educar entre tabals, vaquetes, dolçaines, flabiols, passacarrers, nits d'albades i processons».

Implicació cultural i difusió constant

Una anècdota mostra el seu lligam amb l'art. Quan festejava un dia li digué al que seria el seu home: “no em faces triar mai entre el tabal i la dolçaina i tu, perquè ho tinc molt clar i et quedaràs sol”. L'home va ser tan intel·ligent que s'uní a ella i al poc començà a tocar la dolçaina. Ho conta Susana Díaz Tejedor que, amb Noèlia Llorens, estudia el paper de les dones dins la música tradicional. Díaz recorda que només conèixer-la resultava molt agradable, molt amable, amb bones vibracions, i reivindica: “Cal parlar de les dones en la música tradicional. En el cas de Rosa, no ha estat prou anomenada. Costa molt que se'n faça esment... Sembla que a les dones els toque fer faena doble per a resultar visibles”. Cal ser conscients del camí compartit i de l'esforç que suposa per a continuar eixamplant els avanços.

Durant la Dictadura el paper públic de la dona estava molt restringit, molt tipificat i menyspreat com a subaltern. Rosa Chirivella nasqué l'any 1948 i des del 1954 començà a actuar com a tabaletera acompanyant pare i tio a actes, processons, danses, etc. L'ofici de la dolçaina i el tabal passava dins de les famílies de generació en generació. A més, per la família de sa mare, el iaio Paco de Vinalesa era cantaor de cant d'estil, i ella de sempre mostrà molta vocació. Tenia un gran amor per la cultura valenciana i goig de transmetre tot el que envolta les nostres tradicions. Fou tabaletera des de ben xicoteta i continuà tota la vida, però també conreà el cant d'estil, les albades i versava. A banda, posteriorment s'implicà en el teatre, durant 26 anys, i va exercir com a cantora del grup de danses de Montcada al llarg de 23 anys.

També destacà com a difusora de la nostra cultura. Quan Pepe Palau i ella començaren a anar a les classes de Joan Blasco en València, per a no tocar només d'oïda, formaren part de la primera fornada de la qual sorgiren Marcial Pierres, Enric Gironés, etc., que al seu torn feren classes en altres llocs i obriren la cultura tradicional a totes les persones que no l'havien mamada dins de la família. La seua va per sis generacions en el món de la dolçaina, a hores d'ara amb els seus nets ja en actiu.

El dia de l'homenatge pel premi Foios Cultural, els fills l'acompanyaren amb dolçaina i tabalet. Es complien tots els protocols preventius davant la Covid-19, però l'espai estava de gom a gom i s'hi sentia l'estima que el veïnat li tenia a Rosa com a persona.

Didac 'el xino', fill de Rosa i dolçainer, diu: “He tingut el plaer d'escoltar la forma de tocar del iaio, amb aquelles ornamentacions, i com a fill haver conegut tants llocs amb la meua família. Després d'haver provat la música clàssica o el rock, la música tradicional està lligada a la meua vida. Ma mare ha sigut molt activa i sempre feia amistat allà on anàvem, i en el poble sempre ha sigut integradora». Rosa és un referent per la seua trajectòria artística, arrelada en la cultura popular i en les complicitats veïnals. Potser per això la seua memòria perdurarà i encara és tan fresca l'emoció dels que en parlen. Perquè les llavors de l'amor i la constància fructifiquen amb més força. ■

Viu el Nadal a Foies

Sorteig RASCA I GUANYA

- ☆ Vots de 20 €
- ☆ Porta-mascarotes
- ☆ Bosses de compra
- ☆ Carres de compra única i original
- ☆ Carres de compra única i original

ACCIP, Caixa Popular, Ajuntament de Foios, Ajuntament de Sagunt, Ajuntament de Sagunt

CARRAIXET
Turisme de l'Horta

BON NADAL I MILLOR 2021

Gaudim dels productes de la
nostra terra i del nostre entorn

